
PWYLLGOR IAITH DYDD IAU, 14 IONAWR 2016

Yn bresennol: Y Cyngorydd Gweno Glyn (Cadeirydd)

Y Cyngorwyr: Elwyn Edwards, Tom Ellis, Alan Jones Evans, Alwyn Gruffydd, Siân Gwenllian, Charles W. Jones, Eric M. Jones, Sion Jones, Eirwyn Williams, Elfed Williams, Hefin Williams, John Wyn Williams ac Owain Williams.

Hefyd yn bresennol: Y Cyngorydd Dyfrig Siencyn (Aelod Cabinet – Y Gymraeg).

Swyddogion: Arwel Ellis Jones (Uwch Reolwr – Democratiaeth a Chyflawni), Meilys Heulfryn Smith (Uwch Reolwr Busnes), Gwenllian Williams (Swyddog Datblygu Iaith), Catrin Parri (Swyddog Datblygu Gweithlu / Cyd-gysylltydd Iaith Gymraeg) ac Eirian Roberts (Swyddog Cefnogi Aelodau a Chraffu).

Croesawyd y Cyngorydd Owain Williams i'r cyfarfod.

1. DATGAN BUDDIANT PERSONOL

Datganodd y Cyngorydd John Wyn Williams fuddiant personol yn eitem 9 ar y rhaglen – Diweddariad ar Gyfarfod gyda Chartrefi Cymunedol Gwynedd - oherwydd ei fod yn aelod o Fwrdd CCG.

Nid oedd yr aelod o'r farn ei fod yn fuddiant sy'n rhagfarnu a chymerodd ran lawn yn y drafodaeth ar yr eitem.

2. COFNODION

Llofnododd y Cadeirydd gofnodion y cyfarfod blaenorol o'r pwyllgor hwn a gynhaliwyd ar 22 Hydref, 2015 fel rhai cywir.

3. ADRODDIAD YR AELOD CABINET – Y GYMRAEG

Cyflwynwyd – adroddiad llafar yr Aelod Cabinet – Y Gymraeg, yn manylu ar ddatblygiadau diweddar o fewn y maes, gan gynnwys y canlynol:-

- Y cadarnhad amodol o lwyddiant y grant hyrwyddo defnydd y Gymraeg.
- Y gwaith o sefydlu'r ganolfan iaith newydd ym Mangor.
- Cynhadledd ar yr 22ain o Ionawr yn Llanrwst i lansio'r Siarter Iaith ar draws y siroedd y Gogledd.
- Cynhadledd ar y 13eg o Ionawr a drefnwyd gan Lywodraeth Cymru fel rhan o'r ymgynghoriad ar fframwaith strategaeth olynol ar y cynllun Mwy na Geiriau.
- Ymgynghoriad Llywodraeth Cymru ar newidiadau arfaethedig i Nodyn Cyngor Technegol (TAN) 20 sy'n ymwneud â Chynllunio a'r Gymraeg.
- Y bwriad i feithrin perthynas gyda'r Dr Rhian Hodges a'r Dr Cynog Prys o Brifysgol Bangor, sy'n arbenigwyr ar bolisi a chynllunio ieithyddol.
- Trafodaethau ar y Safonau Iaith a'u heffaith ar Bolisi Iaith y Cyngor.
- Y bwriad i gyflwyno argymhellion yr Ymchwiliad Iaith – Defnydd o'r Gymraeg mewn Cyfarfodydd Allanol i'r Cabinet ar y 19eg o Ionawr i'w mabwysiadu ac i weithredu arnynt.

Trafodwyd y materion a ganlyn:-

(A) Ymgynghoriad TAN 20

Nododd yr Uwch Reolwr – Democratiaeth a Chyflawni:-

- Y bwriadai'r Adran Gynllunio drefnu seminar i'r aelodau ar bnawn yr 8fed o Fawrth er mwyn rhoi cyfle i aelodau'r Pwyllgor Craffu Cymunedau, y pwyllgor hwn ac eraill i geisio dylanwadu ar y canllaw cenedlaethol drwy gyfrannu eu sylwadau ar y newidiadau arfaethedig.
- Yn ogystal â hynny, bod yna ganllawiau lleol yn cael eu datblygu a bod yr Aelod Cabinet wedi datgan ei fwriad i drafod y canllaw lleol gyda'r Pwyllgor Craffu Cymunedau a'r pwyllgor hwn.

Cytunwyd, er hwylustod, i gylchredeg linc i'r TAN 20 presennol ar wefan Llywodraeth Cymru i aelodau'r pwyllgor.

(B) Cyd-weithio gyda Phrifysgol Bangor

Holwyd a fyddai modd gwahodd yr arbenigwyr ar bolisi a chynllunio ieithyddol i gyfarfod y Pwyllgor Iaith. Atebodd yr Aelod Cabinet fod angen trafodaeth bellach gyda'r Brifysgol yn gyntaf i ridyllu'r deunydd academiaidd er mwyn gweld beth sy'n berthnasol i'r Cyngor ac y gellid dod yn ôl at y Pwyllgor Iaith ar ôl datblygu'r drafodaeth ymhellach.

(C) Enwau Lleoedd

Nododd yr Uwch Reolwr – Democratiaeth a Chyflawni:-

- Yn sgil y penderfyniad yn y cyfarfod diwethaf i bwysu am gynnwys cymal ynglŷn â'r Gymraeg yn y Bil Amgylcheddol Hanesyddol, y derbyniwyd ymateb gan Gadeirydd y pwyllgor yn y Senedd sy'n trafod y bil yn datgan bod y bil wedi'i ddiwygio, ym mis Tachwedd 2015, i gynnwys adran sy'n ei gwneud yn ofynnol i Weinidogion Cymru lunio a chynnal rhestr o enwau lleoedd hanesyddol yng Nghymru (sef adran 33 newydd i'r Bil).
- Bod y bil wedi'i ddiwygio hefyd i'w gwneud yn ofynnol i Gofnodion Amgylchedd Hanesyddol (a fydd yn cael eu paratoi gan awdurdodau cynllunio lleol) ddarparu dull o gael gafael ar fanylion pob enw lle hanesyddol yn ardal yr awdurdod hwnnw sydd wedi'i gynnwys yn y rhestr a gaiff ei llunio a'i chynnal gan Weinidogion Cymru.

Yn ystod y drafodaeth:-

- Cytunwyd i aros i weld beth mae'r canllawiau'n ddweud ac ystyried bryd hynny sut y gall y Cyngor hwn a'r cymunedau lleol a'r cynghorau bro lleol gyfrannu at y broses.
- Cyfeiriodd aelod at amharodrwydd *Snowdonia Active* i ohebu yn Gymraeg a holwyd a oedd modd dwyn pwysau arnynt. Gofynnodd yr Uwch Reolwr – Democratiaeth a Chyflawni i'r aelod yrru'r manylion perthnasol at y swyddogion, ond rhybuddiodd yr Aelod Cabinet na welai sut y gellid eu gorfodi gan mai cwmni preifat oeddent. Pwysleisiwyd yr angen i gefnogi cwmnïau i fod yn ddwyieithog, yn hytrach na phwyntio bys. Mewn ymateb, eglurodd yr Aelod Cabinet fod hynny'n rhan sylfaenol o waith Hunaniaith ac ymhelaethodd y Swyddog Datblygu Iaith ar y gwaith o gynghori'r sector fusnes gan nodi fod y sector awyr agored yn faes anodd gan eu bod yn gwasanaethu llawer o gwsmeriaid o'r tu allan i Gymru.

- Nodwyd y gellid hawlio grant gan y Bwrdd Iaith yn y dyddiau a fu i gael arwyddion Cymraeg ar fusnesau a faniau a nododd yr Uwch Reolwr - Democratiaeth a Chyflawni y byddai'r ymchwiliad iaith nesaf yn edrych ar welededd y Gymraeg a dylanwad y Cyngor ar hynny.

PENDERFYNWYD nodi cynnwys yr adroddiad.

4. CYFLWYNIAD GAN Y TÎM DYSGU A DATBLYGU

Derbyniwyd cyflwyniad gan y Swyddog Datblygu Gweithlu / Cyd-gysylltydd Iaith Gymraeg ar y broses o ddatblygu staff di-gymraeg, gan gyfeirio at y sefyllfa bresennol, gwasgariad staff sy'n dysgu Cymraeg drwy'r sir, camau i gefnogi dysgwyr a'r ffordd ymlaen.

Rhodddwyd cyfle i'r aelodau ofyn cwestiynau a chyflwyno sylwadau. Trafodwyd :-

- Anhawster adnabod pobl yn y system gan nad ydy rheolwyr bob amser yn glir beth ydy'r lefel iaith ar gyfer y swydd, ac o ganlyniad dydy'r staff ddim yn cael eu cyfeirio am hyfforddiant iaith.
- Yr anhawster yn y maes gofal oherwydd y methiant i gyflawni'r gwasanaeth yn newis iaith y cleient o ganlyniad i anawsterau recriwtio staff. Nodwyd bod y sefyllfa'n well yng nghartrefi'r Cyngor nag mewn cartrefi preifat. Awgrymwyd nad oedd y cwmni sy'n darparu gofal ym Mhant yr Eithin, Harlech yn cyflawni gofynion y contract a chytunodd yr Uwch Reolwr Busnes i geisio cadarnhad o'r sefyllfa. Pwysleisiwyd pwysigrwydd gweithio gyda phlant a phobl ifanc yn yr ysgolion a'r colegau i gyfarch yr argyfwng recriwtio yn y maes gofal.
- Yr awdit mewnol o sgiliau ieithyddol y staff.

Diolchwyd i'r Swyddog Datblygu Gweithlu / Cyd-gysylltydd Iaith Gymraeg am y cyflwyniad ac am y drafodaeth.

5. MWY NA GEIRIAU

Derbyniwyd cyflwyniad gan yr Uwch Reolwr Busnes ar gynnydd y Grŵp Tasg Mwy na Geiriau, gan gyfeirio at:-

- Y cefndir i fframwaith strategol Llywodraeth Cymru ar gyfer gwasanaethau Cymraeg mewn lechyd, Gwasanaethau Cymdeithasol a Gofal Cymdeithasol a'r ymgynghoriad presennol ar fframwaith strategol olynol fyddai'n sail gryfach i arfogi'r meysydd gofal ac iechyd i weithredu'r strategaeth.
- Gwaith a chanfyddiadau'r Grŵp Tasg a'r camau a gymerwyd mewn ymateb i hynny. Eglurwyd nad oedd y Grŵp Tasg wedi cyfarfod ers Mai 2015 gan y bu'n aros am y Safonau Iaith newydd er mwyn cael eglurder, ond bod angen ail afael yn y grŵp bellach. Nodwyd hefyd bod angen ail-edrych ar aelodaeth y Grŵp Tasg er mwyn sicrhau ei fod yn gyfredol.
- Enghreifftiau o waith da sy'n digwydd yn y gymuned.
- Yr angen i newid y drefn monitro gan mai 2 swyddog yn unig sy'n cadw golwg dros 60-70 o gartrefi a 100 o ofalwyr cartref.
- Datblygiadau technolegol yn y maes, megis system dechnoleg gwybodaeth newydd sy'n cofnodi gwybodaeth cleientiaid a chyfieithu peiranyddol yn y maes iechyd a gofal.
- Y syniad o rannu adnoddau o ran gweithwyr gyda chynghorau eraill a gweld Mwy na Geiriau yn cael ei ledaenu ymhellach.

Rhodddwyd cyfle i'r aelodau ofyn cwestiynau a chyflwyno sylwadau. Trafodwyd :-

- Yr angen i roi blaenoriaeth i ddiwallu'r angen yng Ngwynedd am ofalwyr Cymraeg, neu unrhyw ofalwyr, drwy sefydlu cynllun o gydweithio gydag ysgolion a cholegau dros nifer o flynyddoedd. Nodwyd, serch hynny, bod yna lawer i fod yn falch ohono yng Ngwynedd a bod rhaid cynnal y momentwm hwnnw.
- Yr angen i gael mewnbwn ar lefel gorfforaethol i waith y Grŵp Tasg. Nodwyd bod yna lawer o weithgaredd yn y maes ar lefel lleol a rhanbarthol, ond nad oedd cynllun yn ei le ar gyfer ymateb i'r broblem.
- Yr angen i ymateb i'r ymgynghoriad ar y fframwaith strategol olynol. Nodwyd bod yr egwyddorion sylfaenol yn gadarn iawn ynddo, ond mai'r gweithredu oedd y broblem. Gofynnwyd i'r Swyddog Cefnogi Aelodau a Chraffu anfon linc i'r ddogfen at yr aelodau ac erfyniodd yr Uwch Reolwr Busnes ar bawb i gymryd yr amser i ddarllen y ddogfen ac ymateb iddi cyn y dyddiad cau, sef 28 Chwefror.

PENDERFYNWYD

- (a) **Gofyn i'r Aelod Cabinet y Gymraeg, ar y cyd â'r Aelod Cabinet Gofal, gynnal trafodaeth gyda Morwena Edwards, Cyfarwyddwr Corfforaethol, sy'n arwain ar y prosiect hwn, er mwyn gweld sut y gellir clymu Mwy na Geiriau gydag unrhyw strategaeth arall sydd gan y Cyngor i ddarparu yn y maes gofal, ystyried beth mae'r Grŵp Tasg wedi'i wneud hyd yma a beth sydd angen iddo'i wneud, a dod ag adroddiad yn ôl i'r pwyllgor hwn.**
- (b) **Bod yr aelodau yn cyflwyno unrhyw sylwadau ar y fframwaith strategaeth olynol i sylw'r Uwch Reolwr Busnes cyn 28 Chwefror.**

Diolchwyd i'r Uwch Reolwr Busnes am y cyflwyniad ac am y drafodaeth.

6. SAFONAU IAITH A PHOLISI IAITH I'R CYNGOR

Cyflwynwyd – adroddiad yr Uwch Reolwr (Democratiaeth a Chyflawni) yn gwahodd sylwadau'r pwyllgor ar bolisi iaith drafft i'r Cyngor cyn iddo gael ei gyflwyno i'r Cyngor llawn ar 3 Mawrth er mwyn ei fabwysiadu.

Yn ystod y drafodaeth:-

- Pwysleisiwyd bod yr isafswm a osodir gan y Safonau yn rhy isel i gyfarch uchelgais y Cyngor hwn ar gyfer yr iaith Gymraeg mewn sawl un o'r meysydd ac na ddymunid gweld gwanhau sefyllfa bresennol y Cyngor.
- Mewn ymateb i sylw bod y fersiwn Saesneg o wefan y Cyngor yn cael ei chynnig gyntaf wrth chwilio am Gyngor Gwynedd ar beiriannau chwilio, eglurodd y Swyddog Datblygu Iaith y credai mai cwcis y defnyddiwr unigol oedd yn achosi i'r wefan fynd i'r dudalen Saesneg yn lle'r Gymraeg. Holwyd a oedd modd mynd ar ôl hynny eto a chytunodd yr Aelod Cabinet i wneud ymholiadau.

PENDERFYNWYD

- (a) **Gan fod paragraffau 3.1 a 3.3 o'r polisi yn cyfeirio at gyfrannu mewn cyfarfodydd trwy gyfrwng y Gymraeg neu'r Saesneg, dileu paragraff 3.1 a mewnosod paragraff 3.3 fel paragraff 3.1 newydd.**
- (b) **Gofyn i'r Uwch Reolwr Democratiaeth a Chyflawni holi'r Pennaeth Cefnogaeth Gorfforaethol oes yna amserlen o ran pryd y disgwylir i berson di-gymraeg sy'n cael ei benodi i swydd ddysgu'r iaith a beth sy'n digwydd os nad yw'r person hwnnw'n cyrraedd y gofynion o fewn yr amserlen, er mwyn cyflwyno'r polisi i'r Cyngor llawn ym Mawrth.**

7. DIWEDDARIAD AR GYFARFOD GYDA CHARTREFI CYMUNEDOL GWYNEDD

Cyflwynwyd - adroddiad y Swyddog Datblygu Iaith yn cyflwyno diweddariad ar gyfarfod gyda Chartrefi Cymunedol Gwynedd yn sgil cŵyn a dderbyniodd y Pwyllgor Iaith ynglŷn â

gweithrediad CCG o'u Cynllun Iaith a'u bwriad i hysbysebu dwy swydd uwch reolwr heb i'r Gymraeg gael ei nodi fel sgil hanfodol.

Yn ystod y drafodaeth:-

- Pwysleisiwyd nad oedd y ddirprwyaeth fu'n trafod gyda Phrif Weithredwr CCG yn derbyn yr anawsterau a mynegwyd gwrthwynebiad llwyr i benderfyniad y cwmni i fynd yn groes i'w polisi a'u cynllun iaith eu hunain.
- Nodwyd y dylid gofyn i CCG am sicrwydd ysgrifenedig nad ydynt am fynd yn groes i'w polisi iaith yn y dyfodol; y bydd y Gymraeg yn sgil hanfodol ar gyfer swydd y Cyfarwyddwr Cwsmeriaid a Chymunedau, fydd yn cael ei hysbysebu'n fuan, a bod y ddau uwch reolwr di-gymraeg a benodwyd yn 2015 yn dysgu Cymraeg.
- Awgrymwyd bod cyfrifoldeb ar gynghorwyr a phobl yn gyffredinol i geisio cyfeirio'r bobl gywir at y mathau hyn o swyddi.
- Nodwyd, o safbwynt y Cyngor, bod rhaid sicrhau bod unrhyw gytundebau gyda'r trydydd sector, neu bwy bynnag, yn ei gwneud yn hollol glir bod raid i'r cyrff hynny ymlynu at eu polisiâu iaith ac y byddai'n fuddiol cael diweddariad ar hynny wrth i ddyletswyddau neu gyfrifoldebau drosglwyddo i gyrff eraill yn sgil unrhyw doriadau.
- Nodwyd bod swyddogion y Comisiynydd Iaith yn gwneud darn o waith ar oblygiadau allanoli gwasanaethau i'r iaith Gymraeg ac y byddai'n fuddiol cyflwyno'r gwaith hwnnw i'r pwyllgor er mwyn iddo fod yn ffactor fydd yn fyw ym meddyliau'r Cyngor wrth iddynt orfod gwneud penderfyniadau i allanoli.

PENDERFYNWYD

- (a) **Gofyn i'r Swyddog Datblygu Iaith drefnu cyfarfod gyda Phrif Weithredwr Cartrefi Cymunedol Gwynedd i drafod y cyfleoedd a'r pryderon uchod, gan ofyn yn benodol am sicrwydd ysgrifenedig ganddynt:-**
- **Nad ydynt am fynd yn groes i'w polisi iaith yn y dyfodol.**
  - **Y bydd y Gymraeg yn sgil hanfodol ar gyfer swydd y Cyfarwyddwr Cwsmeriaid a Chymunedau, fydd yn cael ei hysbysebu'n fuan.**
  - **Bod y ddau uwch reolwr di-gymraeg a benodwyd yn 2015 yn dysgu Cymraeg.**
- (b) **Adrodd yn ôl i'r pwyllgor hwn ar ganlyniadau gwaith y Comisiynydd Iaith ar oblygiadau allanoli gwasanaethau i'r iaith Gymraeg.**

8. CWYNION IAITH

Cyflwynwyd - adroddiad y Swyddog Datblygu Iaith yn manylu ar y cwynion iaith diweddaraf i law.

PENDERFYNWYD nodi cynnwys yr adroddiad.

Dechreuodd y cyfarfod am 10.30 y.b. a daeth i ben am 1.20 y.h.

CADEIRYDD